

ПРАВСТВЕНОСТТА – НАЧИН НА ЖИВОТ

Антония Кръстева

Всеки от нас може да отговори на въпроса – Кое е нравствено и кое безнравствено? Независимо дали този отговор е нашепван още с първите майчини ласки, дали е формиран от личностни системи или е изкристализирал в многообразието на живота ни.

Често се случва да се чуят изречения като:

“Аз съм професионалист и всички трябва да се съобразяват само с мен!”

“Важното е аз да съм добре, какво ме интересуват другите!”

За съжаление тези “народни байганьовщини” са част от нашето “морално” всекидневие. Желани или не, те ни следват навсякъде и тайно свиват гнездо в душите ни. Карат ни да мислим, че нравствеността винаги е на почит. Тя често се удавя в “мътните води на клюката”. Долавяме нейния стон, когато присмехът на околните заглуши нейната красота. Започваме да се питаме колко лица има нравствеността. И се успокояваме с някои “теории”, че всичко е относително. Тя е една за бедния и друга за богатия, за талантливия и бездарния, за трудолюбивия и мързеливия, за милосърдния и безсърдечния.

Наистина ли нравствеността е относителна категория? Наистина ли тя се променя? Наистина ли може да бъде винаги различна, в движение? И никога “на място”, една и съща, реална, единствена, същност на нашия живот?

Ако се върнем отново към предишните примери може да се установи, че нравствеността съдържа една истина за нашето всекидневие. Истината – приемана или отхвърляна, е в стила на живота. За мнозина тя е индикатор за “наивници”. За човека, който твори добро, често ще се чуе, че работи “за лудо”. За човека, който безкористно следва своя дълг и защитава достойнството си, ще стигне мълвата, че не ще е толкова “чист”. Не случайно на талантливия и честния обикновено се пречи, докато на бездарника, на подмазвача, на кариериста се помага, защото те не могат да живеят по достоен начин.

Нравствеността е духовен принцип на човешко съществуване. Тя е съвкупност от принципи, норми, възгледи, чувства, които не са включени в закони, а се определят от общественото мнение, обичаи и възпитание,

определят се по силата на вътрешните подбуди и ценностни ориентации на личността. Именно, тези категории определят нравственото отношение на човека към другите хора, към семейството, към приятелите.

Нравствените принципи и норми, към които трябва да се придържа всеки един от нас в своите действия и поведение, се изграждат в съответствие с личностните представи за другите, под въздействието на собствения миоглед. Ето защо за всяка личност формирането и утвърждаването на нравствените норми е различно, те се определят според отразените в съзнанието човешки отношения. Моралът, изграден върху основата на научни теории и доказателства, обуславя преобразуването на явленията и процесите. На тази основа се преосмислят понятията добро и зло, съвест, достойнство, грях и др. Но какво става с човека, при който господстват безнравствените норми и принципи, отразени в неговото съзнание?

Нравствеността не може да се “изучи”. Не може да се наложи със закон. Не може да се докосне. Човек или я притежава, или никога не я постига. Тя има много имена. Нарича се Дълг, Чест, Съвест, Всеотдайност, Истина, Доброта. Тя е винаги ЕДНА, с открито лице и никога в полусянка, на тъмно, “в блатото на живота”.

Моделът на нравствеността като система отчита всички сфери на обществения и личния живот на човека, неговото съзнание и отношение, моралната му дейност, която се характеризира с целенасоченост и самоорганизираност. Колкото е по-високо равнището на съзнание, толкова е по-опосредстван механизмът на системообразуването на нравствеността.

Затова нравствеността е здравето на живота, смисълът на човешкото съществуване. Тя е най-прекрасната “болест”, от която боледува човекът. **Тя е това, което наричаме блян, мечта, порив към съвършенство. Тя е огледалото, в което животът се оглежда и винаги върви пред него. Нравствеността е движещият мотив на човешките взаимоотношения. Без нея, без дълбоко интимното усещане за доброта, за протегната даром ръка, без тънката везна на нашето “Аз”, която наричаме съвест, животът би бил ужасен, античужден.**

Нравствеността изчезва, когато Съвестта и Дългът заспят, когато егоизмът, себелюбието, властническите амбиции, псевдоосвобождението на поведението, вземат връх в нашия живот. Критерий за нравственост може да бъде само онова състояние на душата, когато оставаме насаме със себе си, когато сме склонни да се самооценяваме и самоосъждаме. Тогава всеки може да изгради в душата си онази твърда

крепост, върху която ще се разбият всички недостойни за нея мисли и желания. Защото само нравственият човек владее дарбата да живее със своето диалогично съзнание.

За потъпкалия своята Съвест човек, животът е ясен и безпроблемен, “щастлив” в своята подреденост, “изящен” с постигнатия с цената на компромиси “уют”. За “чиновника”, който е успял да надхитри себе си и държавата, за “писателя”, както казва дядо Вазов, който усмихнато позира, след като е издал в огромен тираж “нескопосаний си труд”, за всички, които са си затворили очите пред велика Съвест, нравствеността е мираж в пустиня. Тя никога не ще се появи, никога не ще се върне в душата. Защото, както казва Паскал: “За нравствените качества на човек трябва да се съди не по неговите отделни усилия, а по ежедневния му живот”. Останалото е самозалъгване, приемане на удобната “философийка”, че днес и така може, а утре ще станем по-добри.

Нравствеността не е нещо, което може да се случи “утре”. Тя е в един единствен миг и във всички мигове на нашия живот. Да си спомним великолепните стихове на Яворов:

Не ме е страх от хорски съд, присъда –
не всякога е прав света,
не ме е страх! – в тъмница нека бъда,
но... да мирува съвестта.
Че тя е страж, що крие се у нази –
дълбоко в нашите гърди,
мълчание незабелязан пази
и над постъпките ви бди.

Възможно ли е нравствеността да се формира, да се изгради? Възможно ли е човек да се научи да постъпва нравствено, да съхрани онзи “страж”, който “над постъпките ни бди”. Всъщност цялата философия, литература, култура поставя в центъра на своето внимание “науката” за нравствеността, умението да се живее нравствено. Нравственият императив неизменно присъства в нашето индивидуално и социално съзнание.

Когато говорим и пишем за нравственото възпитание на младото поколение, ние същевременно трябва да разбираме съхраняването и развитието на всички онези семейни, социални, национални качества, които дълголетният опит е изградил като частица от миналото, настоящето и бъдещето.

Нравствеността не може да съществува и “възпитава” извън моралните норми на семейството, на приятелите, извън обичаи ни към другите, извън всичко, което съставя нашия малък и велик космос.

Да станеш нравствен с късна дата е невъзможно. Нравствеността е въпрос на усещане и вяроност към моралните норми на поведение. С други думи, тя е начин на живот. Тя е избор пред лицето на собствената съвест. Тя може да роди радост и страдание, да бъде празник и чистилице на душата, да ни подложи на изпитания и да ни извиси до съвършенството на съществуването. Тя винаги ще си остане с едно лице. Достатъчно е да бъде единствено с нас.

MORALS – A WAY OF LIFE

ANTONIYA KRASTEVA

Summary

The present elaboration put the question of moral positions of personality. It is based on the educational essence and spiritual orientations of principle on the human existence. Because moral is a way of life.

